

Дана 30.10.2025. године изабрани смо одлуком Наставно-научног већа Филозофског факултета у комисију за оцену и одбрану докторске дисертације Марије Марин под насловом: ”Сахрањивање деце на некрополи бронзаног доба Остојићево (1650-1550 г. п. н. е.): Биоархеолошка перспектива” (Burial of children at the Bronze Age Necropolis of Ostojićevo (1650 - 1550 BCE): A bioarchaeological perspective). На основу увида у биографију кандидаткиње и текст дисертације, Комисија подноси

Извештај о докторској дисертацији: ”Сахрањивање деце на некрополи бронзаног доба Остојићево (1650-1550 г. п. н. е.): Биоархеолошка перспектива” (Burial of children at the Bronze Age Necropolis of Ostojićevo (1650 - 1550 BCE): A bioarchaeological perspective) докторандкиње Марије Марин

1. Основни подаци о кандидаткињи

Марија Марин рођена је 1984. године у Земуну. Основне студије археологије уписала је 2003. године, и завршила 2013. године, на Одељењу за археологију Филозофског факултета у Београду, са просечном оценом 8,81. Мастер академске студије археологије уписала је 2013. године, а завршила 2015. године са просечном оценом 9,83, стекавши звање дипломирани археолог-мастер. Уписала је докторске студије на Одељењу за археологију, 2015. године у оквиру којих се бави анализом скелета деце сахрањене на некрополи бронзаног доба у Остојићеву, под менторством проф. др Софије Стефановић и проф. др Марка Порчића. У звање истраживач-приправник изабрана је 2020. године, док је 2023. године изабрана у звање истраживач-сарадник. Од 2024. године запослена је на Филозофском факултету као сарадник на пројекту *“INFANO: Girls and Boys in the Bronze Age Europe: Influence of biological sex on health, growth, nutrition and social position 2100-1500 BC”*, који финансира Фонд за науку републике Србије (бр. пројекта 6683, руководилац проф. др Софија Стефановић).

У области физичке антропологије, колегиница Марин стекла је веома значајно искуство будући да је укључена у анализу људских остатака са локалитета на територији Србије у оквиру Лабораторије за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофских факултет. У процес обраде скелета укључена је од 2013. године када се бавила анализом мишићно скелетних маркера стреса на скелетима из приасторијских периода. Такође, колегиница је била ангажована као

студент сарадник на пројекту BEAN – Bridging the European and Anatolian Neolithic: demography, migration, and lifestyle at the advent of civilization (fp7 Marie Curie Initial Training network) у периоду 2013-2014. године (руководилац пројекта проф. др Софија Стефановић).

Од уписа на докторске студије, Марија Марин усмерава своја истраживачка интересовања на бронзано доба Баната и теме везане за здравствени и друштвени статус деце те нарочиту пажњу посвећује биоархеолошким питањима повезаним са децом сахрањеном на некрополи у Остојићево.

Колегиница Марин учествовала је на две међународне и три домаће конференције као излагач. До сада је као први аутор објавила три научна рада:

1. Марин, М. 2016, Аудиторне егзостозе и маркери мишићног стреса на посткранијалном скелету као показатељ акватичких активности у мезолиту и неолиту Ђердапа. Гласник САД 32: 305-328.

2. Марин, М. 2023. Рахитис у бронзаном добу: Случај детета са некрополе Остојићево. Гласник САД 39: 81-96.

3. Marin, M., Porčić, M., Petrović, B., Milašinović, L., and Stefanović, S. 2024. Child burials in vessels at the Middle Bronze Age necropolis in Ostojićevo (1650–1550 BC). *Etnoantropološki Problemi / Issues in Ethnology and Anthropology* 19/3: 801–819.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације Марије Марин је погребна пракса деце на некрополи средњег бронзаног доба Остојићево, са посебном пажњом на феномен сахрањивања у керамичким посудама. Истраживање обухвата однос биолошких карактеристика (пол, узраст, здравствени статус) и начина сахрањивања, као и анализу атрибута керамичких погребних посуда. Циљ истраживања је да се кроз анализу погребне праксе и биоархеолошких података утврди на који начин су пол, узраст, раст, развој и здравствено стање деце утицали на избор погребног реципијента и друге елементе погребног третмана. Анализа омогућује да се утврди да ли су и на који начин пол, здравствени статус деце, присуство патолошких стања утицали на погребни третман деце на некрополи Остојићево.

3. Основне хипотезе и истраживачка питања

Кандидаткиња је поставила две хипотезе и шест истраживачких питања која су проверена и испитана емпиријским истраживањем које чини основу ове тезе:

1. Хипотеза о полу и погребној пракси

Током средњег бронзаног доба на некрополи Остојићево оријентација дечијих скелета прати исте полом условљене обрасце као и код одраслих. Очекује се да се разлике у погребној пракси између дечака и девојчица огледају у оријентацији тела и избору погребног рецепијента (посуда/ван посуда).

2. Хипотеза о здрављу и узрасту

Здравље и патолошка стања деце зависе од узраста. Одређене старосне групе показују специфичне знаке нутритивног стреса, што може бити повезано са већом смртношћу и различитим приступом ресурсима или нези.

Истраживачка питања:

1. Да ли се биолошки параметри (пол, узраст, здравствени статус, раст и развој) разликују између деце сахрањене у посудама и ван посуда?
2. Да ли су одређена патолошка стања или застоји у расту чешћи код деце сахрањене у посудама у односу на децу сахрањену ван њих?
3. Постоји ли корелација између биолошких параметара (пол, узраст, здравље) и карактеристика керамичких посуда (тип, димензије, декорација) коришћених као погребни рецепијенти?
4. Да ли је здравствени статус повезан са полом? Односно, да ли су дечаци и девојчице имали једнак приступ ресурсима и нези?
5. У ком узрасту почиње и престаје пракса сахрањивања у посудама? Да ли се третман разликује између живорођене и мртворођене деце?
6. Да ли су запремина и величина посуде у којој је дете сахрањено у корелацији са његовим узрастом, здравственим статусом или полом? Да ли је избор посуде био нормализован или случајан?

4. Опис садржаја дисертације

Докторска дисертација састоји се од 9 поглавља, списка табела и слика, као и списка коришћене литературе.

Прво поглавље је уводно поглавље у коме је представљен предмет проучавања – погребна пракса и здравствено стање деце на некрополи Остојићево из средњег бронзаног доба, са посебним

освртом на феномен сахрањивања субадулта у керамичким посудама. У овом поглављу разматра се друштвени контекст периода и представљају основне хипотезе и истраживачка питања.

У другом поглављу дата је систематизована анализа здравственог стања деце, са прегледом биолошких параметара раста и развоја, као и главних палеопатолошких индикатора уочљивих на субадултним скелетима. Посебна пажња посвећена је трауми, метаболичким поремећајима (strabismus orbitalis, поротична хиперостоза, скорбут, рахитис), инфективним болестима (маларија, мастоидитис, туберкулоза) и зубним патологијама (хипоплазија глеђи, каријес).

У трећем поглављу анализира се погребна пракса на некрополи Остојићево са фокусом на полне и узрастне разлике у начину сахрањивања. Представљају се обрасци у избору погребног реципијента, присуству прилога и оријентацији укопа, као и њихов однос са биолошким карактеристикама деце.

У четвртм поглављу детаљно је представљен материјал који је био предмет остеоархеолошке и контекстуалне анализе, као и методи и протоколи који су коришћени за процену узраста, пола, раста и палеопатолошких промена. Посебно су описане методе процене зубног и посткранијалног узраста, протеомска анализа за утврђивање пола и технике мерења погребних посуда.

Пето поглавље представља опис метода статистичке анализе које су примењене у раду, укључујући поступке за тестирање хипотеза и утврђивање повезаности биолошких и погребних параметара.

Шесто поглавље је кључно истраживачко поглавље и садржи детаљан приказ резултата. Представљени су налази о узрасној и полној структури деце, расту и развоју, присуству патолошких промена и њиховој учесталости. Приказани су и резултати анализе погребних реципијената, прилога и оријентације укопа, као и њихова повезаност са здрављем, узрастом и полом. Резултати су показали да постоји јасна веза између узраста детета и типа посуде у којој је сахрањено, као и да су одређени облици погребног ритуала могли бити повезани са биолошким ризицима у раном животу.

Седмо поглавље чини дискусија у којој су резултати размотрени у ширем археолошком, биолошком и културном контексту. Упоредени су са подацима са других сродних локалитета и размотрене су импликације добијених резултата за разумевање бриге о деци, здравља и погребних норми у средњем бронзаном добу.

У осмом поглављу су сумирани главни резултати истраживања и представљени закључци. Истакнуто је да су узраст, раст и здравствено стање деце значајно утицали на избор погребног рецепијента, али да пол детета углавном није био фактор који је одређивао њихов погребни третман. Утврђено је и да патолошке промене указују на различите нивое здравственог стреса у раном животу, али да те разлике нису увек биле у корелацији са елементима погребног ритуала.

Девето поглавље садржи списак табела и слика коришћених у дисертацији.

На крају се налази списак коришћене литературе.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација Марије Марин представља свеобухватно, оригинално и научно поткрепљено биоархеолошко истраживање субадултне популације са некрополе Остојићево. Рад даје нове податке о здрављу, расту, развоју и погребном третману деце, чиме попуњава велику празнину у домаћој и европској праисторијској антропологији и биоархеологији. Кандидаткиња је на изузетно систематичан начин реконструисала биолошке профиле деце, примењујући комбинацију класичних остеолошких метода, анализу неонаталне линије и протеомску анализу, што представља значајан методолошки искорак у проучавању праисторијских субадулtnих популација. Овим је омогућено поуздано утврђивање пола и узраста чак и код најмлађих индивидуа, што је реткост у истраживањима овог периода.

Анализа здравља показала је да је већина деце имала успорен раст и бројне знаке метаболичких и инфективних поремећаја (cribra orbitalia, поротична хиперостоза, рахитис, скорбут, туберкулоза, маларија), што указује на изразито неповољне услове у раном животу и високу рањивост субадултне популације. Полне разлике у здрављу нису уочене, што сугерише да су оба пола имала једнак приступ ресурсима и једнаке животне ризике, док је узраст био пресудан фактор биолошке рањивости.

Значајан научни допринос односи се и на анализу погребне праксе: утврђено је да је ритуал сахрањивања био јасно узрасно структуриран, са доминацијом погребних посуда за децу до шесте године, као и доследним избором типа и величине посуда у складу са узрастом и величином тела. Девочице и дечаки били су сахрањивани по устаљеним обрасцима оријентације, по моделу одраслих, што указује на постојање стабилних културних норми које су доследно примењиване и у третману најмлађих.

Истраживање је, тако, пружио дубински увид у здравље, животне ризике и ритуалне праксе током средњег бронзаног доба, интегришући биолошке, археолошке и културне податке на начин који до сада није био спроведен у региону. Резултати ове дисертације значајно доприносе разумевању демографије, животних услова и друштвених норми у бронзаном добу, а нови методолошки приступи које је кандидаткиња применила представљају важан корак напред у биоархеологији деце.

Током истраживања проверене су две основне хипотезе и добијени резултати омогућили су јасно формулисање њихове валидности. Прва хипотеза, да је оријентација дечијих скелета на некрополи Остојићево била условљена биолошким полом и да је следила исти образац који је јасно уочљив код одраслих, подржана је само делимично. Док је полна дихотомија у оријентацији одраслих индивидуа доследна и препознатљива, код деце се овај образац не појављује у истој мери. Дечији скелети показују већу варијабилност у погребној оријентацији, а у случају најмлађих, нарочито оних сахрањених у керамичким посудама, ова варијабилност је још израженија. То указује да се полне норме, иако присутне у заједници, нису у пуној мери примењивале на најранији узраст и да је погребни третман деце, бар у домену оријентације, био мање строго регулисан у односу на одрасле.

Друга хипотеза, да је здравље деце било у значајној мери условљено узрастом и да се специфични патолошки обрасци јављају у одређеним животним фазама, у великој мери је потврђена. Анализе су показале да је рани узраст, нарочито период од рођења до четврте године, био најкритичнији када је реч о смртности и здравственом стању. Одређене патолошке промене јављају се искључиво у дечијем узрасту, најчешће у најранијим фазама живота, што указује на јак интензитет стресора у периоду раста и развоја. У прилог хипотези говоре и налази који упућују на ограничен приступ ресурсима или повећану изложеност инфекцијама у одређеним узрастним категоријама. Иако није утврђена значајна разлика у здравственом статусу између дечака и девојчица, узраст се показао као одлучујући фактор у обликовању здравствених исхода.

У целини, резултати указују да је прва хипотеза делимично потврђена, док је друга јасно подржана археолошким и биоархеолошким подацима.

Закључак

Докторска дисертација Марије Марин представља оригиналан и изузетно вредан научни рад који на систематичан и методолошки прецизан начин расветљава здравље, смртност и погребне праксе деце у средњем бронзаном добу. Истраживање се одликује јасно постављеним циљевима,

доследном применом савремених биоархеолошких метода и уверљивим тумачењем добијених резултата. Посебан значај рада огледа се у томе што пружа нове увиде у биолошку рањивост деце, динамику раног животног циклуса и место субадултних индивидуа у друштвеним структурама бронзано-допских заједница. Дисертација на тај начин не само да проширује научно разумевање локалних праисторијских популација, већ доприноси и ширим европским расправама о здрављу, нези и третману деце у прошлости.

Због научног значаја, оригиналности и високог нивоа изведене анализе, дајемо позитивну оцену за докторску дисертацију Марије Марин ”Сахрањивање деце на некрополи бронзаног доба Остојићево (1650-1550 г. п. н. е.): Биоархеолошка перспектива” (Burial of children at the Bronze Age Necropolis of Ostojićevo (1650 - 1550 BCE): A bioarchaeological perspective”) и предлажемо да кандидаткиња приступи јавној одбрани.

У Београду, 14.11.2025.

Марија Кречковић Гавриловић, научни сарадник
Филозофски факултет, Универзитет у Београду

доц. др Теодора Радишић
Филозофски факултет, Универзитет у Београду

проф. др Бојан Петровић
Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду